

Barns initiativ till lek är viktiga att ta tillvara – fallbeskrivning från en vattenpöl

Barbara Landt Ifvarsson

Pedagog och förskollärare, Stockholms Universitet och Norrtälje kommun. E-post: barbara@ifvarsson.net.

Lekmöjligheterna som naturen i en förskolas utemiljö erbjuder kan tillvaratas av kompetent personal. Barns initiativ till lek reflekterar deras behov av självständig kreativitet. Det är därför viktigt att barnskötare/förskollärare på förskolan på ett adekvat sätt svarar utifrån barnens perspektiv och därigenom deras initiativ. Den refererade fallbeskrivningen visar en konflikt mellan den vuxnes föreställningar om barnets rätt till lek och barnets egna behov av kreativ lek och därmed utveckling.

Affordances for play in preschool outdoor environment may be used by competent preschool staff. Children's initiatives for play reflect their needs for independent creativity. It is therefore important that child carers/preschool teachers in an adequate way respond to the children's perspective and thereby to their initiatives. The case referred to highlights a conflict between the adult's conception of the child's right to play, and that child's own needs of creative play and thereby its development.

Inledning

En förskollärares uppgift är att förstå barnens lekkonstruktioner, hela dagen skulle de kunna fortsätta på sitt lektema, men man kan fråga sig om i detta och liknande fall organisationen av dagen eller schemalagda uppgifter tynger eller stressar personalen till att inte kunna värna om potentiellt lärorika lekteman, initierade av barnen. Eftersom undertecknads insikt om barns lek bygger på olika lek teorier (Asplund et al, 2001), eller såsom Sheridan och Pramling Samuelsson beskriver det: *"Att man tillsammans med barnen gör olika saker, utan att ta ställning till vad man vill att barnen ska lära sig. Man kan undersöka*

olika områden som till exempel naturens kretslopp, naturvetenskapliga fenomen samt växter och djur och utgå ifrån att barnen lär sig något, vilket de med största sannolikhet gör." (Sheridan och Pramling Samuelsson, 2009) vilka sammantagna i praktiken innebär att barnen ska få utveckla sin fantasi i verkligheten kan det inte uteslutas situationen som refereras här kan vara potentiellt skadlig för barnens naturliga lust att ta för sig och starta lekprojekt och lära sig nytt med de resurser som finns.

Vad säger läroplanen?

I sina mål och riktlinjer konstaterar

Bild 1. Lek i en vattenpöl

I ovan nämnda citerade exempel kan man i sanning konstatera att en vattenpöl anknyter till naturvetenskapliga fenomen. Denna vattenlek ute, barnen iklädda både galonbyxor och stövlar sågs av undertecknad som en start på ett projekt som hade kunnat pågå hela dagen, ja kanske till och med nästa dag.

Läroplanen för förskolan (Läroplanen för förskolan 1998, reviderad 2010) 22 mål som ska eftersträvas i arbetet för barnens utveckling. De tre första, här citerade målen tydliggör att eget initiativ till lek i en vattenpöl uppfyller en eller flera komponenter i dessa tre mål:

Förskolan ska sträva efter att varje barn

- utvecklar sin identitet och känner trygghet i den,
- utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära,
- utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga

Bilder 2 och 3. Utforskande lek i vattenpöl.

Även de 22 övriga målen anknyter i mer eller mindre omfattning till leken i vattenpölen (Bilderna 1-3).

Vad händer i det dagliga livet?

Följande exempel får illustrera detta: En vårdag stod de 3-5-åriga barnen från en avdelning beredda att gå ut på en schemalagd utvistelse. Efter ett regnväder hade det klarnat upp och solen sken. Trots en inte speciellt stimulerande utemiljö med mest platta asfaltsytor var förutsättningarna för givande spontanlekar optimala med solsken, vattenpölar och lite snö kvar i norr. Undertecknad gick ut med barnen som direkt hittade stället där rika tillfällen gavs att lära sig nytt – den av naturen skapade stora vattenpölen. Tre av dem började undersöka och kartlägga den och inleda en harmonisk och avspänd diskussionslek. De funderade på hur vattnet hade kommit dit, hur vägar kunde skapas genom detta vatten och påbörjade konstruktionen av passager och gick lugnt, fint och metodiskt tillväga. Processen avbröts då en annan ur personalgruppen ville ”städa upp” på gården och visade irritation och ilska över att barnen blev blöta och smutsiga av att leka i vattenpölen. Under-

tecknad blev uppriktigt förfärad över att barnen – förmodligen på grund av en föreställning att det är viktigare att inte bli blöt och smutsig än att använda naturliga företeelser som läromaterial – avvisades från sin dynamiska lek i vattenpölen, en handling som ytterligare förstärktes då vederbörande hämtade en sopborste och sopade bort allt vatten ur pölen. Barnen förstod inte vart de skulle ta vägen och blev mycket oroliga. Deras lek borstades bort.

Sett ur ett barnperspektiv var pölen en spännande arena. Personen som sopade bort pölen såg den – om man ska utgå från agerandet – som en ansamling smutsigt vatten som barnens lekmiljö borde befrias ifrån. Utgångspunkten i ovan nämna situation kan ha varit denna:

Perspektiv ur personalens sikt: Barnen ska nu göra som jag säger, de lyder inte, de låter inte bli vattenpölar.

Barnperspektivet: en spontant upphittad lekarena - ger stimulans att undersöka, utforska, glädjas, och därigenom lära nytt.

Hur kan dessa två fullkomligt olika perspektiv fås att harmonisera? Det troligaste svaret är att det är en fråga om kompetensutveckling snarare än antalet barn per personal (även om alltför stora barngrupper inte är bra). En varierad, delvis bevuxen utemiljö, kuperad mark och grönska ger därtill rika möjligheter för välutbildad personal (barnskötare/förskollärare) att sporra barnens upptäckarglädje och lärande.

Vad skulle alternativet eller alternativen enligt vetenskap och beprövad erfarenhet ha varit?

Då sopborsten kom, avbröts barnens tankar abrupt och de blev oroliga och hade mycket svårt att finna sig till rätta under förmiddagstimmen som återstod för utelek innan det var dags att gå in för lunch.

Undertecknad planerade att i detta läge följa upp skeendena under förmiddagen med samtal vid lunchbordet. Men prognosen för att få barnen att berätta vad de hade planerat i vattenpölen var inte gynnsam. Nu blev det bara rörigt och barnen visade avståndstagande från personen som sopade bort vattenpölen och som ständigt gav dem tillsägelser om att ”gå och lek”. Några stod stilla på en fläck och började strax klaga på att de frös och ville in. Men vid det laget hade dessa 3-5-åringar ingen chans att hitta ro och samla sig, eftersom de fick veta att ”de hela tiden var på fel plats” var de än befann sig på gården. Undertecknad erbjöd sig att i detta läge avlasta arbetskamraten som var tydligt stressad, men hon ville inte att någon ville överta barnen och avböjde hjälpen. Den erbjudna hjälpen att reda upp förmiddagens oreda togs sålunda inte emot.

Denna episod som var ännu en i en rad av liknande episoder föranledde undertecknad att rapportera till ledningen hur dylika situationer upplevdes ur aspekterna av hur barnen bemöttes, och om hur man initierar konstruktiva samtal om hur barn tänker och hur

dessa deras tankar kan utvecklas i tankekedjor utifrån till exempel denna lek i vattenpölen.

En kartläggning kan vara motiverad av hur förskolepersonalen skulle hantera sådana situationer som ur en vuxens perspektiv kan vara ”jobbiga och stökiga” men som för barnen är av dem skapade och initierade lekmiljöer som borde stöttas. Ofta händer det dock att en ensam förskollärare i kraft av sin kännedom om små barns lärande iakttar och uppmuntrar situationer som inbjuder till otvunget och givande lärande, genom tillfälligheter som naturen erbjuder, till exempel en vattenpöl. En medveten pedagog måste då uppleva en stor frustration när en annan anställd i syfte att i traditionell bemärkelse få det ”rent och snyggt” på gården sopar bort denna vattenpöl där ett konstruktivt och lärande samspel mellan barnen under uppmuntran av förskolläraren precis tagit sin början. Det borde även vara lärorikt för varje pedagog att se hur barnens resonerande och lek utvecklar sig i sådana situationer. Förskolan ska ha kompetens att just läsa barns lek och vara lyhörda för och visa på hur leken kan utvecklas. Kan barns spontana lek och att få ta ut svängarna (enligt de vuxnas sätt att se!), exempelvis i en vattenpöl, vara grunden för tänkande, skapande och tolerans? Det finns forskning som tyder på att det är utvecklande om barn får flytta fram positionerna i sin lek. Då samlar de erfarenheter om sig själva och världen som gynnar den kognitiva utvecklingen (Sandseter, 2009).

Vad och hur mycket vet vi om vilka

konsekvenser denna typ av avbrott som barnen utsatts för kan få? Kan det på sikt hämma barnens mod och lust till initiativ? Är detta rutin?

Förskolan har den stora fördelen för barnen att de kan utvecklas med mångas olika tankar, därför ska barn lek främjas och aldrig avslutas med en sopkvast.

Vad kan saboterad utelek innebära för barnens utvecklingspsykologiska och kroppsliga välbefinnande?

I ljuset av vad vi vet om utevistelsens och själva utemiljöns betydelse för barns hälsa sker mycket förtjänstfull utepedagogik inom ramen för t.ex. mulleverksamheten. Men likväl borde möjligheterna till utepedagogik som kan tillämpas när tillfälle bjuds tas tillvara (Bilderna 2 och 3). Varför det inte sker bör därför närmare undersökas och åtgärdas.

Förloppen i lekarna som ovan ska inte avbrytas, än mindre ”städas bort”. Varför händer det att det upplevs som pedagogiskt riktigt att städa bort vattenpölen istället för att låta vattenpölen leka med barnet?

Referenser

Asplund Carlsson M, Kärrby G, Prampling Samuelson I (2001) Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet i barnomsorg och skola: En kunskapsöversikt. Skolverkets monografiserie. Stockholm. Liber.

Läroplan för förskolan Lpfö 98, Reviderad 2010, s 9-11. Skolverket 2011

tema

Sandseter E (2009). Affordances for Risky Play in Preschool: The Importance of Features in the Play Environment. *Early Childhood Edu J*, 36, 439-446.

Sheridan S, Pamling Samuelsson I (2009). Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet. Liber, Stockholm.